

Jesziwy

Michał Czajka

Jesziwy do XVI wieku były prywatnymi przedsięwzięciami żydowskich uczonych, wokół których skupiali się uczniowie. Nie miały form organizacyjnych. Często gdy uczyony przenosił się do innego miasta, wraz z nim przenosili się uczniowie.

Od XVI wieku w Rzeczypospolitej jesziwy miały bardziej zorganizowany charakter, były prowadzone przez gminy żydowskie. W XIX wieku niektóre jesziwy były już uczelniami o dużej skali, ale nadal istniało zjawisko tworzenia się jesziw wokół pojedynczych uczonych (np. jesziwa Chafeca Chaima w Raduniu).

Od VIII wieku działały jesziwy w Afryce północnej: Fez, Gabes, Kairuan, Fustat (Kair). Na Bliskim Wschodzie od XI wieku działały jesziwy w Damaszku i Aleppo.

W Hiszpanii najstarsze były jesziwy w Lucenie i Barcelonie (od VIII wieku), później rozkwitły jesziwy Andaluzji (Kordoba, Grenada), ale załamały się po najeździe Almohadów (1146). Jesziwy w chrześcijańskiej Hiszpanii (Toledo) działały do wygnania Żydów (1492).

Od X wieku działały jesziwy we Francji (Narbonna, Beziers, Marsylia, Montpellier, Orlean, Paryż, ale także małe miasteczka, jak Dampierre i Ramerupt w Szampanii, gdzie działał Jakub ben Meir zwany Tam). Zakończyły one działalność wobec wygnania Żydów (1306).

W Nadrenii jesziwy istniały w Moguncji (założona przez Gerszona ben Judę jeszcze w X wieku) i Wormacji, od XII wieku także w Spirze i Bonn. Załamały się wskutek pogromów towarzyszących zarazie (1348/1349), a zastąpiły je jesziwy w Austrii (Wiedeń, Wiener

Neustadt, Krems) i w Czechach (Praga). W średniowiecznych Włoszech cenione były jesziwy w Bari, Lukce i Rzymie, w XVI wieku w Pawii, Wenecji i Livorno, w XVIII wieku w Ferrarze.

Od XVI stulecia wysoki poziom miały jesziwy w Polsce: Kraków (od 1509), Lublin (od 1518), Poznań, w XVII wieku Lwów (od ok. 1600), Ostróg, Włodzimierz Wołyński. W Krakowie działał m.in. Mosze Isserles (Remu), w Lublinie Szachna Szalom i Szlomo Luria (MaHaRSzaL), w Poznaniu Jehudah Loew ben Becalel (MaHaRaL), znany głównie z Pragi. Na Litwie najślawniejsze były jesziwy w Brześciu, Pińsku i Słucku. Po 1648 uczeni z Polski rozwinęli jesziwy w Niemczech (Frankfurt nad Menem, Fürth, Altona, Halberstadt, Metz). W Altonie działał Cwi Hirsch Aszkenazy, w Metz Jonatan Eibeschütz. Powtórnie rozkwitła jesziwa w Pradze (dzięki Ezekelewi Landauowi), później także jesziwy Węgier (Eisenstadt, Preszburg). W XVI-XVII w. rozwinęły się jesziwy w imperium tureckim (Stambuł, Saloniki, Jerozolima, Safed, Kair, Smyrna).

Najślawniejsze jesziwy powstały na Litwie i Białorusi: w 1802 w Wołożynie (założona przez Chaima z Wołożyna, skasowana przez władze rosyjskie w 1892), ok. 1815 w Mirze (działała do 1939, po II wojnie światowej odrodzona w Jerozolimie i Nowym Jorku), w 1875 w Telszach (założona przez Eliezera Gordona, działała do 1940, odrodzona w Cleveland), w 1882 w Słobódce na przedmieściu Kowna (założona przez Izraela Salantera Lipkina i jego uczniów, działała do 1940, po wojnie odrodzona w Bnej Brak), w 1896 w Nowogródku (założona przez Josefa Hurwitza, po I wojnie światowej przeniesiona do Białegostoku), w 1897 druga jesziwa w Słobódce (powstała wskutek konfliktu między nauczycielami). Inne cenione jesziwy działały w Poniewieżu (po II wojnie światowej odrodzona w Bnej Brak), Słucku (po I wojnie światowej przeniesiona do Klecka), Kielmach (na Żmudzi), Lubawiczach (jesziwa chasydów nurtu Chabad), Baranowiczach i Raduniu (kierowana przez Chafeca Chaima). Nowoczesne jesziwy powstały w 1905 r. w Odessie i w 1930 r. w Lublinie (Jesziwa Chachmej Lublin, założona z inicjatywy Meira Szapiry).

Jesziwa Chachmej Lublin, lata 30. XX w.